

doći ne samo studentima teologije nego i svima koji žele dublje upoznati sakramentalnu stvarnost Crkve. Knjiga je teološki prinos teologiji u Hrvata, ne samo jer je riječ o knjizi hrvatskog autora, nego jer je riječ o rijetko preglednoj i iscrpnoj knjizi koja uz nauk Katoličke Crkve donosi i teologiju svetih tajni istočnih kršćana.

Mladen Parlov
mparlov@kbf-st.hr

Teme iz socijalnog nauka Crkve

Špiro MARASOVIĆ, *Kršćanska društvena svijest. Prilozi iz društvenoga nauka Crkve*, Crkva u svijetu, Split, 2010., 512 stranica.

Autor knjige je odnedavno umirovljeni profesor pri Katedri za moralnu teologiju na Katoličkomu bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Splitu. Predavao je kolegije katolički društveni nauk i osnovnu moralnu teologiju. Do sada je objavio veći broj knjiga (između ostalih: *Uzvodno. Ulomci katoličkog dozivanja*, Zagreb, 1988., *Demos ante portas*, Split 2002., *Društvo i Bog*, Split, 2006.). Znanstvene radove objavljuje u različitim zbornicima te u časopisima *Bogoslovska smotra*, *Crkva u svijetu* i *Nova prisutnost*. Autorov opus čine i brojni stručni radovi, a od iznimne je važnosti i njegovo sudjelovanje na mnogim međunarodnim i domaćim znanstvenim skupovima.

Teorijski okvir autorova znanstvenog djelovanja kao teologa čine ponajprije teme iz socijalnog nauka Crkve, koji je uostalom dio teologije, točnije, moralne teologije.

Socijalni nauk Crkve razvio se u XIX. stoljeću, u doba susreta Evandjelja s modernim industrijskim društvom, i ne spada u treći put između liberalističkog kapitalizma i marksističkog kolektivizma, već predstavlja posebnu kategoriju. On nije ni ideologija, nego brižljivo razrađena formulacija rezultata pomnog razmišljanja o složenoj zbilji ljudske egzistencije u društvu i na međunarodnoj razini, i to u svjetlu vjere i crkvene predaje, s nakanom da tu zbilju protumači, pri čemu ispituje je li ili nije u skladu sa smjernicama evanđeoskog učenja o čovjeku, te na temelju toga pruži putokaz kršćanskom življenju. Autor u ovom dijelu rabi pojmove vlastite

socijalnom nauku Crkve, kao što su: opće dobro, stručnost, grijeh struktura, supsidijarnost i solidarnost. Knjiga je zbir radova prethodno objavljenih u raznim znanstvenim časopisima i zbornicima. Koncipirana je u četrnaest poglavlja, a sadržajno je podijeljena u dva dijela. U prvome dijelu (*Teorijska polazišta*) nalazi se šest poglavlja, dakle tekstovi akcentirani teološki, jer je, prema sudu autora, “poznavanje teorijske podloge polazište za razumijevanje radova u drugom dijelu knjige”.

U prvom poglavlju, *Kršćanski identitet i politički angažman*, autor spominje tri konstitutivna elementa koji su *condicio sine qua non* za ostvarenje i samoga kršćanskog identiteta.

To su: kristocentrični personalizam (svijest o Božjem sinovstvu u Kristu), samoprijegorna ljubav (trajno opredjeljenje za bližnjeg) i eklezijalnost (pravilno etičko rasuđivanje kroz ispravno formiranu kršćansku savjest).

Nadalje, autor zadaje i vrijednosno-normativni okvir političkog angažmana koji ima izvorište u poštivanju dostojanstva ljudske osobe, općem dobru te stručnosti (odgovornosti).

U ovom poglavlju autor sagledava i odnos između kršćanskog identiteta i pluralizma političkih opcija (interesnih, vrijednosnih i ideoloških).

Slijedi poglavlje *Pojam mira u socijalnim dokumentima Crkve*. Autor ovdje govori o načelima mira, dakle o samoj naravi i sadržaju tog pojma, gledanog kroz prizmu crkvenog nauka.

Marasović tumači da taj pojam ne znači samo odsutnost rata, već je održanje mira “pretpostavka za mnogostrukost socijalne konkretizacije (kršćanske) ljubavi”.

U poglavlju *Grijeh struktura* autor pojašnjava tu sintagmu kroz sociološko, filozofsko, etičko i teološko motrište, te izražava bojazan glede nakane da se osobna odgovornost za društvena zbivanja supstituira s “neosobnim društvom” i datosti njegovog utjecaja.

Iduće poglavlje je *Sloboda i odgovornost, temelj kršćanskog ponašanja*. Autor daje teološko određenje pojma slobode kroz antropološki, teološko-kristološki i soteriološko-ekleziološki aspekt slobode. Nadalje, kršćansko ponašanje i djelovanje promatra kroz *actus humanus* (ljudski čin ili djelovanje), definiranje zakona (vječnog, koji odgovara vječnom Božjem naumu; a koji se pojavljuje u vremenu kao naravni i pozitivni), savjest (kao subjektivnu normu ćudorednih ljudskih čina) i stručnost (odgovornost). U ovom poglavlju autor obrazlaže i kršćansko prakticiranje odgovorne slobode putem odgovornosti prema Bogu, sebi i bližnjemu.

Slijedi poglavlje *Supsidijarnost kao teološki problem* u kojem se obrađuje teološko-antropološki te teološko-socijalni temelj supsidijarnosti, kao i samo teološko utemeljenje "subsidijs". Autor drži da teološke temelje supsidijarnosti možemo prepoznati u dostojanstvu ljudske osobe, logici karizme i pozivu na sveopći rast i razvoj. Načelo supsidijarnosti predmnijeva utemeljenje društva odozdo, točnije, od pojedinaca i od nižih skupina prema višima, što implicira da se sva društva višeg reda moraju staviti u stav pomaganja (*subsidium*) u odnosu prema nižima, jasno, za one zadaće koje ovi objektivno ne mogu izvršavati. U poglavlju *Porijeklo i sadržaj pojma solidarnosti* temeljito se obrazlaže rečeni pojam kroz njegovu genezu, konstituirajuće preduvjete, sadržaj i obujam.

Autor solidarnost definira, najkraće kazano, kao sveopću odgovornost jednih za druge, služeći se pritom smjernicama iz socijalnog nauka Crkve.

Drugi dio naslovljen je *Praktična primjena*, a sastoji se od osam poglavlja, s tekstovima koji su rezultat socioloških istraživanja i njihova raščlamba, ili pojašnjenja posebnih crkvenih poslanja poput vjeroučitelja i redovnika, točnije, njihovih vlastitosti.

Naslov prvog poglavlja je *Teološki pogled na vrjednote u hrvatskom društvu*. Ovdje je autorov akcent na teološkom pristupu ljudskim vrjednotama. Razjašnjava i dihotomiju vrjednota kao opće humane vrjednote (sa starozavjetnom antropologijom kao biblijskom podlogom) te tipično kršćanske vrjednote (podloga im je novozavjetna antropologija).

Slijedi poglavlje *Međuodnos solidarnosti i općeg dobra u Hrvatskoj*. Marasović korelira ta dva pojma koja se međusobno toliko prožimaju da se jedan pomoću drugoga mogu definirati, a za potvrdu citira papu Ivana Pavla II. koji solidarnost definira kao „čvrstu i postojanu odlučnost zauzeti se za opće dobro“. Što se tiče situacije u Hrvatskoj, autor iz provedenih relevantnih istraživanja iščitava deficit interesa za solidarnost i opće dobro, polazeći od teze da je za takvo stanje (uz ostalo) kriv i manjak prikladnoga vjerskoga odgoja.

U poglavlju *Vjeroučitelj i vrjednote hrvatskoga društva* autor promišlja o integraciji vjere u suvremenu hrvatsku društvenu kulturu (i zbilju). Zaključuje da je ta integracija dosad izostala. Razloge za to nalazi u nedovoljno razvijenoj demokratskoj svijesti i demokratskoj praksi u društvu općenito, u odveć klerikaliziranoj Crkvi, natprosječno zastupljenoj autoritativnoj svijesti među studentima teologije i katehetike, te u izostanku konkretne, svjedočke potpore od strane župne zajednice prema

vjeroučiteljevu odgoju za socijalnu kompetentnost (ovo potonje vidi kao djelomičnu posljedicu nezainteresiranosti klerika u Hrvatskoj za ovu problematiku).

Poglavlje *Muškarac i Crkva u Hrvatskoj* predstavlja rezultate opsežnog istraživanja o položaju muškarca i žene u hrvatskom društvu; valorizirajući rezultate tog istraživačkog projekta autor pokušava dati odgovor na pitanje o ostvarenosti muškarca u konkretnom životu Crkve u hrvatskom narodu.

Iduće poglavlje nosi naslov *Perspektive pluralističkog djelovanja Crkve u hrvatskom društvu*. Autor tvrdi kako nije moguće govoriti o legitimnosti pluralističkog društva u Hrvatskoj i istodobno isključiti legitimnost pluralističkog djelovanja same Crkve, budući da se 80 posto hrvatskih građana izjašnjava pripadnicima Katoličke crkve, te *ipso facto* gotovo dolazi do preklapanja formalne pripadnosti Crkvi i hrvatskom (političkom) etnicitetu.

Autor navodi i potencijalne moduse prisutnosti Crkve u pluralističkom višestranačkom društvu: samostalno djelovanje na pluralistički način putem svojega ispravno formiranog laikata, pretvaranje u jednu od postojećih političkih stranaka i/ili pretvaranje u svenarodni pokret koji će u konačnici eliminirati politički pluralizam. Dakako, autor potvrđuje da je, sukladno socijalnom nauku Crkve, ispravno djelovanje isključivo ono putem vlastitog ispravno formiranog laikata.

U poglavlju *Mardešićeva vizija kršćanstva i politike – nekad i danas* autor problematizira promišljanja Željka Mardešića. Potvrđuje Mardešićevu tezu o neophodnosti političkog angažmana katolika (ali na pravi način), i dodaje da je ta ideja sastavni dio socijalnog nauka Crkve. Ukazuje i na Mardešićev stav o postojanju političko-bojovnog katolicizma, čije su glavne značajke: apatija, beznade, opsjednutost zlom, netrpeljivost, politički prerogativi crkvenosti, strah od svijeta, sumnja u demokraciju, demonizacija moderniteta i sekularizacije, zaokupljenost prošlošću i odium prema onom što nije katoličko. Nasuprot tome, Mardešić smatra da kršćanin ima pravo na kršćanske insignije samo ako djeluje "kršćanski", a ne "kao kršćanin". Putokaz za takvo djelovanje jest dobrota, i to teologalna, kristocentrična, samoprijegorna i sveobuhvatna.

Slijedi poglavlje *Uloga Crkve u nacionalnoj pomirbi Hrvata*. Autor ovdje poziva Crkvu da bude pronositeljica mira, jer za to ima mandat od Isusa Krista. To od nje očekuje i hrvatski narod, a za tu nakanu ima (i) narodni legitimitet. Crkva može pomoći pomirbi unutar hrvatske nacije samo provođenjem svoje

iskrene i dosljedne depolitizacije, svojom vjernošću Evandjelju i intelektualnim poštenjem unutar svojih redova.

U posljednjem poglavlju, *Redovničko siromaštvo i njegovo svjedočenje u suvremenom načinu privređivanja i rada*, Marasović raspravlja o sadržaju i smislu redovničkog siromaštva (naznačuje tri aspekta za njegovu prosudbu: kristocentrično sebedarje Bogu, proročki znak i askeza), njegovoj društvenoj funkciji (vidi siromaštvo kao društvenu kritiku, solidarnost i kao karitas, djelotvornu kršćansku ljubav), te o samom svjedočenju redovničkog siromaštva.

Slijedom svega navedenog može se reći kako se ovdje radi o djelu strukturiranom kroz prvotnu teoretsku podlogu prvih šest poglavlja koja, pak, pripremaju čitatelja za razumijevanje kasnijih osam poglavlja praktične impostacije.

Struktura knjige prezentirana je na način prihvatljiv i nestručnjacima u domeni socijalnog nauka Crkve. Gdje je bilo potrebno, autor se u manjoj mjeri poslužio tabličnim prikazima u pojašnjavanju svojih tvrdnji. Valja napomenuti da je rad na ovoj knjizi iziskivao izniman trud, kao i veliko praktično poznavanje svih spomenutih tema (stvarnosti).

Eklatantna je i autorova krajnja objektivnost, a svakako i hrabrost da o pojedinim pojavama i događanjima dade vrlo odlučno vlastiti kritički sud. Počevši od samog naslova *Kršćanska društvena svijest*, koji je efektno „pogođen“ (ovdje se čitatelj nuka da umjesto pojma *svijest* dođe do pojma *savjest*) pa do završnog poglavlja, autor koji je i sam (svećenik) redovnik; otvoreno i čista srca promišlja o poslanju (i vlastitog?) redovničkog siromaštva i njegovom (vjerodostojnom) svjedočenju.

Saznanja i informacije koje su predstavljene u knjizi bit će zasigurno od velike koristi svim čitateljima, osobito zato što, prema riječima (i peru) autora „čitatelj nije primoran da tekstove čita onim redoslijedom kako su ovdje ponuđeni, odnosno, ne mora čak ni pročitati sve tekstove, već samo one koji ga više zanimaju, ali, za one koji kane što je moguće bolje formirati svoju savjest za odgovorno društveno djelovanje na temelju svoje kršćanske svijesti i savjesti, dobro bi bilo da se potrudu pročitati sve ponuđene tekstove, jer svaki od njih na svoj način obrađuje neku od tema koja nam se svakodnevice nameće kao konkretni zadatak“. Stoga ovu velebnu knjigu Špire Marasovića, koji je neprijeporni autoritet za socijalni nauk Crkve, valja toplo preporučiti za čitanje i promišljanje.

Marlon Macanović
marlon.macanovic@email.t-com.hr